

Специфіка месіанської ролі польської інтелігенції у Східній Галичині кінця XIX – початку XX століття / «Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27–28 березня 2015 року). – Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2015. – С. 10–14.

СПЕЦИФІКА МЕСІАНСЬКОЇ РОЛІ ПОЛЬСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Східна Галичина кінця XIX – початку XX століття стала об'єктом територіально-культурного протистояння України та Польщі. Створені Австрійською державою політичні умови перетворили її на потенційну частину однієї з територій Східної європейської цивілізації. Проблема формування національної свідомості та ідентичності пограничної території полягала у постійних асимілятивних впливах оточуючих земель, а відтак, призвела до ціннісного, культурного, релігійного тощо розколу населення.

Східногалицьке питання спонукало польську політичну думку до вирішення територіальної проблеми: вибір постав між історичною та етнографічною Польщею [1, с. 587]. Альтернативним варіантом стало включення до польських етнографічних кордонів суміжних територій для реалізації асимілятивного впливу поляків. Від початку XX століття найбільший вплив у галицькому краю здобула партія польських націонал-демократів, представлена, головним чином, міською інтелігенцією [1, с. 598]. Планувалося, що модель майбутньої польської держави значно вийде за її етнічні кордони і таким чином наблизиться до історичних масштабів, стане потужною європейською державою. Поширення та збереження польського впливу в галицькому краю було своєрідною місією представників польської націоналістичної демократії. Для збереження територіальної, світоглядної, культурної тощо цілісності провінції польська влада у здійсненні асимілятивних та інтегруючих процесів основну роль відводила мовному та культурному факторам. Майбутня польська держава бачилась мононаціональною з політичною, економічною, культурною тощо перевагою поляків.

Український національний рух зосереджувався на етнографічному чиннику: спільність походження та культури. На початку ХХ століття українські політичні сили в Галичині представляла національно-демократична партія [1, с. 601]. Як і польська сторона, українці відстоювали свої національні інтереси в питанні інтеграції галицької території. Проте, на відміну від польських, українські ендеки висловили пропозицію поділити владні структури: для української частини населення Галичини локалізувати окремі органи влади у Львові, а для польської – у Кракові. Однак, будь-яку ініціативу з боку українських політичних сил польські сприймали як супротив, непокору та відверте протистояння. Таким чином, польський вплив на усі сфери суспільного життя Східної Галичини та вимога української частини національного рівноправ'я обох сторін на галицькій території поглиблювало політичний конфлікт.

Політичне управління Галичини теж зазнало змін. Так, на рубежі ХІХ – ХХ століть на території поширилось функціонування польських політичних клерикальних утворень, які відстоювали, перш за все, свої національні інтереси. Планувалось розширення польської автономії, пізніше – відновлення її незалежності та утворення федеративної держави. Просвітницька діяльність польської національної духовної культури поширювалась серед широкого загалу [4, с. 244]. Основним фактором відродження незалежної польської держави вважалось об'єднання усіх верств населення навколо єдиної національної ідеї, незважаючи на те, що частинам майбутньої федеративної держави надавалась автономія. Таким чином, запропонована автономія насправді трактувалась як засіб асимілятивного впливу.

Суспільні організації клерикального спрямування розраховували на підтримку молодого покоління освіченої інтелігенції [3, с. 86], яка б відповідала за поширення польської духовної культури і формувала відповідно зорієнтовану національну свідомість та ідентичність населення Східної Галичини. На межі ХІХ – ХХ століть українці у Східній Галичині становили більшість за мовною та релігійною ознаками. Разом з тим, відбувалося стрімке зростання кількості римо-католиків, що свідчить про внутрішньотериторіальну міграцію населення та зміну греко-католиками релігійного обряду [2, с. 132-133]. Отже, основним завданням –

месійним – польських релігійних організацій та католицького молодіжного руху на території Галичини кінця XIX – початку XX століття було розширення польської території шляхом збільшення кількості прибічників римо-католицької духовної культури.

Класичне значення месіанізму пов'язане з хіліазмом або міленаризмом, створенням Царства Божого на землі. На окрему особистість, народ, соціальну організацію, державу покладено роль Божого посланця (месії), що встановлює справедливість та порядок в історичному процесі, рятує людство від можливих майбутніх катастроф [5, с. 176]. Месіанізм припускає еволюційні процеси в духовно-моральній сфері особистості, а національна самосвідомість та ідентифікація спонукають до консервування, акумуляції, ампліфікації, трансферування з покоління в покоління національної культури та традицій. Таким чином, сповідування національних культурних цінностей, усвідомлення своєї відповідальності як громадянина забезпечує інфінітивне існування держави та її нації.

Так, польські мислителі, літературні діячі, зокрема Ю. Гоєне-Вронський, З. Красінський, А. Міцкевич, Ю. Словацький, А. Тов'янський, Б. Трентовський та ін., розробили філософське вчення про польський месіанізм, перебуваючи в еміграції (Німеччина, Франція) в 30-40-і рр. XIX ст. [7]. Сформований напрям польської філософії визнавав духовну сутність першоосновою світу, а матеріальне – творіння духу (духовної субстанції, єства). Виходячи з цього, польська месіаністична філософія розумілася переважно крізь призму сакральності, визнавала надчуттєву, позаемпіричну природу поляків та характеризувалася місією духовного спасіння людей. Соціальні трансформаційні процеси початку XIX століття спонукали поляків не лише до збереження національної пам'яті народу, але й осмислення його минулого з прогнозуванням успішного майбутнього. Загалом, соціальні зміни в суспільстві актуалізують національну самосвідомість, яка у свою чергу викликає переконання у винятковій історичній ролі своєї нації.

Разом з тим, А. Травкіна підкреслює, що польський месіанізм не розвивався виключно під впливом хіліазму. Його варто розглядати як феномен, що виходить

за релігійні рамки та охоплює все поле культури [6, с. 57]. Розвиток та рефлексія польського романтичного месіанізму пов'язано не з ідейним об'єднанням слов'ян (у складі майбутньої польської федеративної держави) за свободу, а головним чином, з прагненням поляків наблизитися до минулого статусу Польщі.

Отже, виходячи із вищезазначеної характеристики месіанізму, польського зокрема, положення Східної Галичини доречно говорити, на наш погляд, про експансіоністський характер польського месіанізму. Адже, кожна нація представляє собою, перш за все, партикуляційне буття, вона не здатна бути носієм всезагальної духовної культури. Можливо, бажання польської сторони утворити державу із сусідніми слов'янськими територіями було проявом благородства та мужності, захистом споріднених народів від іноземної політичної агресії. Проте, матеріальні блага та поширення мононаціональних культурних цінностей серед усіх народів, які входитимуть до складу федерації, – віддалені від суті месіанізму – найвищого вияву духовної культури особистості. Відчуття власного призначення як громадянина держави, творця історії пов'язане з високими моральними цінностями. Месіанська роль зберігати та передавати національні цінності з покоління в покоління не виховується і не набувається з часом, вона притаманна або ж ні і являється чи не найголовнішою характерною ознакою інтелігента.

Література:

1. Аркуша О. Польсько-українські дискусії про національний характер Східної Галичини на початку XX ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2006–2007. – Вип. 15. – С. 586–606.
2. Вітенко М. Етноконфесійний склад населення Галичини в останній третині XIX – на початку XX ст. / Микола Вітенко // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2012. – Ч. 20–21. – С. 128–137.
3. Кліш А. Б. Програмні засади та політична діяльність Польської християнсько-соціальної партії в Галичині / А. Б. Кліш // Наукові праці

історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. XXXVIII. – С. 83–87.

4. Кобильник Р. Проблема польсько-українського порозуміння в діяльності польських політичних партій у 20–30-х рр. XX ст. / Роман Кобильник // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2012. – Ч. 20–21. – С. 239–245.

5. Мессианизм (мессианство) // Социологический энциклопедический словарь [на русском, английском, немецком, французском и чешском языках] / Редактор-координатор – академик РАН Г. В. Осипов. – М.: НОРМА, 2000. – С. 176.

6. Травкина А. А. Специфика польского романтического мессианизм XIX века / А. А. Травкина // Вестник славянских культур. – 2008. – № 3–4. – С. 56–64.

7. Цимбалій І. П. Філософія польського романтизму: «ідеальна людина» А. Міцкевича, «конструкт народу» Ю. Словацького: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.05. / І. П. Цимбалій; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 18 с. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/353869.html>